

Streszczenie pracy doktorskiej: Fortepian w twórczości Grażyny Bacewicz: dobór środków instrumentalnych w kontekście ewolucji języka muzycznego, na przykładzie sonat fortepianowych: *Sonaty* (1930), *I Sonata* (1949) i *II Sonata* (1953).

Duża część fortepianowej twórczości Grażyny Bacewicz pozostaje wciąż nieodkryta – najczęściej wykonywanym dziełem jest *II Sonata*, skomponowana w 1953 roku. Oczywiście logicznym wnioskiem jest, że jeżeli jest *II Sonata*, to powinna też istnieć *I Sonata*. Kilkumiesięczne poszukiwania doprowadziły mnie do uzyskania rękopisów – co było dość zaskakujące – pozostałych dwóch sonat na fortepian: *I Sonata*, powstałej w roku 1949, i *Sonaty* skomponowanej w 1930 roku, podczas wielokierunkowej edukacji Grażyny Bacewicz w Warszawie. Odkrycia tego dokonałam podczas rozmów ze spadkobierczyniami kompozytorki, które miały na celu uzyskanie materiałów nutowych tylko do *I Sonata*. Wtedy to, podczas tychże konfrontacji okazało się, że istnieje dzieło całkowicie zapomniane – *Sonata*, która powstała w roku 1930.

Spadkobierczynie kompozytorki wyraziły zgodę na użycie przeze mnie materiałów nutowych *Sonaty 1930* i *I Sonata* w celu rejestracji dzieła artystycznego pracy doktorskiej, oraz sporządzenia analizy utworów, która stanowi treść opisu dzieła artystycznego. Dalsze poszukiwania okazały się jeszcze bardziej owocne – dotarłam do kolejnych rękopisów nieopublikowanych sonat fortepianowych. Moja praca nad fortepianową twórczością Grażyny Bacewicz z pewnością nie zakończy się na niniejszej dysertacji.

W niemałym zbiorze dzieł Grażyny Bacewicz liczba utworów przeznaczonych na fortepian solo przedstawia się dość skromnie. Przewaga ilościowa dzieł skrzypcowych, połączona z dorobkiem wykonawczym kompozytorki – skrzypaczki spowodowała, iż Bacewicz została wizerunkowo „zaanektowana” przez wiolinistów, a jej działalność związana z fortepianem była i jest marginalizowana. Niewielu skrzypków wie, że kompozytorka podczas studiów w Warszawie, poza kompozycją i skrzypcami studiowała również w klasie fortepianu prof. Józefa Turczyńskiego – edukacja Bacewicz przebiegała równolegle w zakresie tych trzech specjalności, ale dyplom uczelni wyższej uzyskała w zakresie skrzypiec i kompozycji. Co znamienne, wiedza pianistów w tym temacie jest – przeważnie – również niepełna. *I Sonata*, skomponowana w roku 1949 doczekała się tylko jednorazowej rejestracji fonograficznej – dokonała tego prof. Anita Krochmalska, na płycie wydanej przez wytwórnię Acte Prealable w roku 2004. Pomimo wyżej wymienionego zaistnienia w rejestrze nagrań, *I Sonata* nie pojawia się w repertuarach koncertowych pianistów, a płyta mimo faktu bycia premierą fonograficzną nie była należycie promowana. *II Sonata*, w przeciwieństwie do

wcześniej powstałych sonat fortepianowych, jest dziełem znanym, wykonywanym przez wielu pianistów w Polsce i za granicą, nagrywanym przez znakomitych artystów.

Zestawienie trzech sonat fortepianowych Grażyny Bacewicz w pracy doktorskiej ma na celu – poza oczywistym walorem poznawczym – wyeksponowanie charakterystycznego języka muzycznego kompozytorki w kontekście specyfiki instrumentu klawiszowego.

Analiza materiału muzycznego została dokonana w każdym z dzieł indywidualnie: omówiono dobór środków stricte instrumentalnych (technicznych), środków generujących wyraz muzyczny, ze szczególnym uwzględnieniem identyfikacji kategorii ekspresywnych. Niezwykle istotny aspekt ewolucji języka muzycznego pozostaje w nierozdzielalnym związku ze stosowanymi przez kompozytorkę strukturami dźwiękowymi. Na podstawie analizy porównawczej poszczególnych elementów w materiale trzech sonat fortepianowych przedstawiono wnioski dotyczące zagadnienia ewolucji na konkretnych przykładach struktur brzmieniowych.

Z lektury dostępnych źródeł, a także opowiadań zawartych w tomiku *Znak Szczególny* napisanym przez samą kompozytorkę, wyłania się dość wyraźny obraz tego jaką była osobą, w jakiś sposób komponowała, jakimi wartościami kierowała się jako człowiek i jako muzyk. Wiele informacji na temat kompozytorki, które zawarte są w niniejszej pracy, pochodzą z rozmowy, którą przeprowadziłam z jej wnuczką, Joanną Sendłak. W moich badaniach szczególnie ważne jest zagadnienie roli fortepianu w życiu Grażyny Bacewicz. W relacjach świadków jej występów w charakterze pianistki kształtuje się wizerunek Bacewicz niezwykle sprawnie i profesjonalnie poruszającej się na klawiaturze fortepianu. Jej utwory fortepianowe i kameralne z fortepianem potwierdzają ze wszech miar słuszną tezę, że kompozytorka pomimo określenia się jako skrzypaczka i twórczyni, nigdy nie przestała być pianistką, nigdy nie przestała „myśleć fortepianem”. Niestety Grażyna Bacewicz nie decydowała się na publikację utworów, które uważała za – z jakichś względów – mniej wartościowe, a wśród nich nieszczęśliwie znalazły się dzieła fortepianowe. Aktualnie, dzięki dostępowi do rękopisów, można rozpocząć przywracanie fortepianowej twórczości Bacewiczówny należne jej miejsce poprzez wprowadzanie do repertuaru pianistów nigdy nie wykonywanych dzieł, znakomicie napisanych ręką jednej z najwybitniejszych postaci w historii muzyki polskiej.